

Hac yolculuğunda hatıralar ve arkadaşlık

Doç. Dr. Fikret Karaman
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Hac ibadetinin temelinde tevhit inancı, Allah'ı anma, tavaf, sa'y, vakfe, dua, tanışma, sabır, hatıra ve arkadaşlık gibi değerler bulunmaktadır. Bu nedenle kişi hacca niyet ederken vahyin nazil olduğu o kutsal mekânları ziyaret etmenin özlemini ve heyecanını yaşamaktadır. Zira bu bölgenin dağlarında, vadilerinde, taşlarında vahyin izleri, Peygamberimizin ve ashabının hatıraları vardır. Bu itibarla her hac mevsiminde; Kâbe, Hz. İbrahim'in makamı, Mescidü'l Haram, Safa- Merve, Arafat ve Meş'ari Haram; milyonlarca insanı bağrında misafir etmektedir. Bu yüzden dinî geleneğimizde hacılar, "Düyufu'r-Rahman" yani Allah'ın misafirleri olarak anılmaktadır. Böylece hacılara yardımcı olmak ve onlara kolaylık sağlamak şerefli bir hizmet olarak kabul edilmiştir. İnsanlar, hayatlarının en mutlu anını yaşamaktadırlar. Burada hiç kimse yalnız değildir. Kafile, grup veya arkadaş olarak bir arada bulunmaktadır. Birlik, beraberlik ve cemaat ruhu hâsıl olmuştur. Bugüne kadar birbirlerini görmeyen yüzler, renkler, ırklar, diller ve lehçeler hep bir aradadırlar.

Haccın en önemli hikmetlerinden biri de; bu amaçla yola çıkan müminlerin birbirleriyle tanışmaları, samimi dost ve arkadaş olmalarıdır. Çünkü bu yolculuktaki en önemli ortak payda; İslam kardeşliğidir. Bilindiği üzere hac günleri sayılı günlerdir. Buna rağmen söz konusu günlerde; ziyaret edilen yerler, karşılaşılan olaylar, kazanılan tecrübeler ve yaşanan hatıralar unutulacak gibi değildir. Dolayısıyla bu yolculukta çok kolay arkadaş ve dost edinilmektedir. Kişi daha yola çıkmadan ikamet ettiği köyde, mahallede, ilçede ve şehirde tanıdığı akraba, dost ve arkadaşlarıyla birlikte kalmayı arzu etmektedir. Birlikte hac seminerlerine katılmaktadırlar. Artık bu birliktelik yol boylarında, evde, Medine'de, Mekke'de, Harem'de ve Arafat'ta devam etmektedir. Zaten mahşeri andıran bu meydanda, birbirini tanısin veya tanımasın herkes, kadim dost gibi samimi bir görüntü sergilemektedir. Saflar hâlinde kılınan namazlar, yükselen tekbirler, eda edilen rükû ve secdeler, Allah'a kulluk etmenin zirvesini teşkil etmektedir. Akan gözyaşları yükselen hıçkırıklar ve yapılan tövbeler sadece Allah rızasını kazanmaya yöneliktir. Tek ve kenarda kalmanın endişesini gidermek amacıyla bir vücudun organları gibi kenetlenen başı açık, ayakları yalın, duygu ve düşünceleriyle arınmış bu insanlara melekler bile gıpta etmektedir. Hac mevsimindeki bu manzaraları hatırlatmak maksadıyla bu yazımızı; hac yolculuğunda kazanılan dostluk, arkadaşlık ve hatıralara tahsis etmeyi uygun gördük. Çünkü şu günlerde 2010 yılı hac mevsiminin şevk ve heyecanını idrak etmiş bulunuyoruz. Birkaç hafta sonra dünyanın dört bir yanından milyonlarca mümin kutsal topraklara ulaşmış olacaktır.

İslam dini; hem ikamet anında hem yolculuk hâlinde arkadaşlığa, dostluğa ve komşuluğa önem vermiştir. Özellikle hac yolculuğu zor, zahmetli ve meşakkatli bir yolculuktur. Hâl böyle olunca bu yoldaki arkadaşlığın önemi daha da artmaktadır. Doğal olarak haccın tarihinde ve özünde birlik, beraberlik ve cemaat ruhu söz konusudur. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.s.) haccı için yolculuğa çıkılmadan önce, Medine ve çevresi ile yol boylarındaki müminlere haber vermiştir. Böylece hac ibadetini usulüne uygun ve düzenli yapmak amacıyla Hz. Ebu Bekir'i "Hac Emiri" olarak tayin etmiştir. Bu teamül tarih boyunca, hac ibadetinin bir güvencesi olarak kabul görmüştür. Bugün bile münferit olarak hacca gitmek zor ve risklidir. Uygun olanı, bir hac organizasyonu ile kafile veya grup düzeni içinde gitmektir.

Diğer taraftan Hz. Peygamber (s.a.s.), yine İslam tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul gören hicret yolculuğundan önce bir dizi önlem almıştır. Mekke’de kalanların güvenliği, evinde bulunan emanetlerin sahiplerine teslimi, yol emniyeti, güzergâhın belirlenmesi ve birlikte yola çıkacak arkadaşını seçmek, bu önlemlerden birkaçıdır. Bu konu; Tevbe suresinin 40. ayetinde şöyle açıklanmıştır: “Siz Peygamber’e yardımcı olmasanız da Allah ona mutlaka yardım edecektir. Nitekim inkârcılar iki kişiden biri olarak onu yurdundan çıkardıklarında Allah ona yardım etmişti: Hani onlar mağarada bulunuyorlardı. Hani o arkadaşına, “Tasalanma, çünkü Allah bizimle beraberdir.” diyordu. Derken Allah ona kendi katından bir güven duygusu indirdi, sizin göremediğiniz ordularla onu destekledi ve inkârcıların sözünü değersiz hâle getirdi. Allah’ın sözü ise en yücedir. Çünkü Allah mutlak galiptir, hikmet sahibidir.”

Siyer kaynaklarında anlatıldığı gibi Hz. Peygamber (s.a.s.) hicret için en çok güvendiği Hz. Ebu Bekir’i arkadaş olarak seçmişti. Kur’an; Hz. Ebu Bekir’in bu eşsiz sadakatini överek onu Hz. Peygamber’in Sevr Mağarasındaki can yoldaşı diye anmıştır. Mağara arkadaşlığı üç gün sürmüştür. Bu arada Hz. Peygamber (s.a.s.)’i yakalamak üzere yola çıkan bir grup, ayak sesleri duyulacak kadar mağaraya yaklaşmışlardı. Konuşmaları içeriden duyuluyor ve ayakları görülüyordu. Eğilip baksalar belki onları göreceklerdi. Hz. Ebu Bekir’in, “Ey Allah’ın Rasulü! Yaklaştlar bizi görecekler!” sözüne, Hz. Peygamber “Üzülme, Allah bizimle beraberdir” cevabını vermiştir. Bazı kaynaklarda ise, bu söze ilaveten Resulullah’ın şöyle dediği de rivayet edilmektedir: “Ey Ebu Bekir! Düşünsene, iki yoldaş ki Allah onların üçüncüsüdür, artık endişe edilir mi?” Siyer kitaplarında mağaranın girişine bir örümceğin ağ ördüğü ve bodur bir ağacın dalları arasında da bir güvercinin yuva yapıp yumurta bıraktığı, bunun da müşrikleri; Hz. Peygamber ve arkadaşının mağarada olabileceği ihtimalini ortadan kaldırdığı ifade edilmektedir. Bu rivayetin sıhhat derecesi tartışmalı da olsa, bizim için önemli olan Kur’an’da kesin olarak belirtilen ilahi yardımın yapılmış olmasıdır. (Kur’an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir; c.111, s.48)

Biz sözü tekrar hac yolculuğuna ve arkadaşlığına getirelim. İnsanlar mahalle arkadaşlığı, okul arkadaşlığı, asker arkadaşlığı ve iş arkadaşlığı gibi birçok alanda uzun süre beraber olabilirler. Unutmayalım ki yollar ile yolculuklar arasında zorluk ve önem sırasına göre bir hiyerarşi vardır. Müminler için yolların en güzeli, yolculukların en heyecanlısı kutsal beldelere yapılan yolculuktur. Asırlar boyunca nice ayaklar bu yolda nasır bağlamıştır. Alınlar terlemiştir. Dudaklar çölün kavurucu rüzgârında çatlamıştır. Buna rağmen “Lebbeyk, Allahümme lebbeyk” sedaları yanık gönüllere şifa olmuştur. Sabır ve uzun soluklu nefeslerle hedefe ulaşılmıştır. Nice insanlar ve Allah dostları bu yolculuğu aylar boyunca kervanlarla aşmıştır. Bunların bir kısmı, yol intibalarını, gönül ürperişlerini kayıt altına almıştır. Tarihçi Yakubi; 3. asrın sonunda “Fütuhu’l Büldan”ı, İranlılar arasında tanınan Nasır-ı Hüsrev de 4. asrın sonunda “Hac Sefernamesi”ni yazmıştır. İbn-i Batuta da, altı kez hacca gitmiş ve hatıralarını bir “Hac Seyahatname”sinde toplamıştır. Evliya Çelebi de; 1671 yılında bu kutlu yolculuğa çıkmış ve hatıralarını “Seyahatname” isimli eserinin 9. cildinde dile getirmiştir. Hac hatıralarını yazanlardan biri ise; klasik edebiyatımızın büyük şairi Nabi’dir. Henüz 36 yaşında iken Mayıs 1678 yılında hacca giden şairimiz, yolculuğunu on ayda tamamlamıştır. Üsküdar’dan Haremeyne yol gider diyerek hareket eden Nabi ve arkadaşları sırasıyla Konya, Urfa, Halep, Şam, Kudüs, Kahire ve Tur-i Sina üzerinden kutsal topraklara ulaşmışlardır. Yolculuğu esnasında yazdığı “Tuhfetü’l Haremeyn” hem bir hac yolculuğunun hatıralarını hem de kutsal topraklarda yazdığı kaside ve gazelleri ihtiva etmektedir. Gönülünde Hicaz sevgisi bulunan Nabi baba ocağı Urfa’dan ayrılırken şöyle diyor: (Metni anlaşılın diye sadeleştirilmiştir.)

“Gel gönül Hak evine Hak yoluna giden evi tutalım.

Merve’de sa’y edelim ve Safalara erelim.

Sevenler defterine yazdırıp adımızı

Haşirde bayrağının altında dirilelim

Yakalım kül edelim bu günah defterini

Ey Nabi gönül aynasını cilalalım.”

Haccını tamamlayan Nabi, Allah’a olan şükür ve memnuniyetini ise şöyle dile getirmiştir:

“Bu kurtuluş yoluna severek koy alnını

Kirpiklerinle süpür Arafat tozlarını

Eriştim o şeye ki arzusuyla gönlümün

Bastığım o toprağa ki sürmesiydi can gözümün”

Nabi sakın unutma sen niye geldiğini,

Var Hakkın huzuruna yükselt derecenî”

Afrika kökenli bir ailede 1925 yılında doğan Malcolm X, uzun süre Amerika’da, siyah ve beyazlar arasında yaşanan mücadelede siyah tenlilerin liderliğini yapmıştı. Daha sonra İslami sembollerle kendisini ifade etmesine rağmen, siyahların hakkını savunmayı ölçsüz bir beyaz düşmanlığına dönüştürmüştür. Halk arasında bir söz vardır, hacılar aradığını Mekke’ye beraberlerinde getirirler. İşte Malcolm X de hacca; Amerika’da yaşadığı ırkçılık problemiyle gelmiştir. Hacda gördüklerini şöyle dile getirmiştir: “Bu mukaddes mekânda, Hz.İbrahim ve Hz. Muhammed (s.a.s) ile diğer peygamberlerin evinde, hiçbir yerde hissetmediğim misafirperverliği ve kardeşliği hissettim. Çevremde her renkten insanın canlandığı bu eşsiz ihtişam karşısında dilim tutuldu. Burada dünyanın her bir yöresinden insanlık ailesini teşkil eden yüz binlerce hacı var. Beyaz ve sarısından kara derili Afrikalıya kadar her renkten insanlar aynı muameleyi görüyor. Hepimiz aynı ibadeti yapıyor, aynı kardeşlik ve birlik ruhu içinde dönüyoruz. Bütün renkleri bir araya getiren, birbiriyle kaynaştıran böylesine samimi ve gerçek bir kardeşliği daha önce hiç görmemiştim.” (Yol Kültürü Dergisi, Sayı, 9)

Günümüzde de hac mevsiminde aynı heyecan ve duygular yaşanmaktadır. Gidiş ve dönüşlerdeki kucaklaşmalar, gözyaşları ve hıçkırıklar artarak devam etmektedir. Hâlen bu görevi ifa etmek üzere ülkemizde sırasını bekleyen yedi yüz bin vatandaşımızın sabrı ve gözyaşları bunun güzel bir örneğidir. Görüldüğü gibi hac yolculuğu ve arkadaşlığı, insanlardaki birlik ruhunu ve özveriyi canlı tutmaktadır. Kutsal topraklarda birlikte yapılan ibadetler, dualar ve akıtılan gözyaşları ruhlarda iz bırakmaktadır. Çünkü bunlar, aynı odayı, aynı sofrayı ve aynı servisi paylaşmaktadırlar. Tavafı, sa’yı, vakfeyi ve namazı birlikte ifa etmektedirler. Kâbe ve çevresindeki hikmetleri birlikte müşahede edip ibret almaktadırlar. Yazılı basında şöyle bir haber yer almıştı: “Hac Arkadaşları Birlik Ruhu İçin Buluşuyor.” Bu başlığın altında yıllar önce hacca giden Ankara, Konya, Kırşehir 52. kabile hacıları ve görevlileri periyodik olarak toplantılar yaptıklarını şu cümlelerle anlatmaktadırlar: “Hac kafilesinde; her kesim ve meslekten arkadaşlarımız vardır. Herkesin birbirine muhabbeti, bakışı, sevgisi, gerçekten takdire şayandır. Allah ömür verdiği müddetçe bir araya geleceğiz. Kısa zaman sonra aynı arkadaşlar bir umre düşünüyoruz. Burada insanlar birbirleriyle daha çabuk kaynaşıyor ve daha çabuk anlaşıyor. İnşallah ilerleyen günlerde çok daha hayırlı işlere beraber imza atacağız.”

Yukardan itibaren açıklandığı üzere hac yolculuğu, insanlık tarihi kadar eski bir faaliyettir. Bu yolculuğun toplum üzerinde; dini ve insani ilişkiler açısından etkisi vardır. Dünyanın her noktası, görünmez bir bağla bu yegâne merkeze, 5 vakit namazda kendisine dönülen Kâbe’ye bağlıdır. Diğer taraftan hac Arafat’tır. Arafat ise tanışmak ve buluşmaktır. Buraya giden yol, yolların en güzelidir. Dolayısıyla bu yolda kazanılan dostluk ve arkadaşlığın da samimi ve kalıcı olması hedef alınmalıdır.